

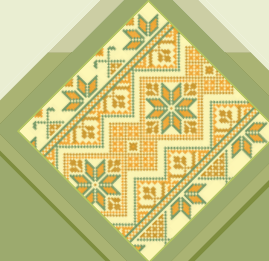
КРОССЕКТОРАЛЬНИЙ ПРОЄКТ
«УКРАЇНА: ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА, ІДЕНТИЧНІСТЬ»

Всеукраїнська науково-практична конференція
з міжнародною участю

ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОСТУП

22-24 СЕРПНЯ
2024 РОКУ, ОДЕСА

«Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ»

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Одеська національна наукова бібліотека

**ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНИ:
ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ
ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОСТУП**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса, 22-24 серпня 2024 року

Одеса, 2025

УДК 008:39](477)(06)

Е 88

Упорядники:

М.В. Миргород, С.М. Герасимова

Відповідальна за випуск

Л.В. Арюпіна

Редактори:

Н.Г. Майданюк, І.С. Шелестович

Е 88 **Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Одеса, 22-24 серп. 2024 р. / упоряд.: М.В. Миргород, С.М. Герасимова ; відп. за вип. Л.В. Арюпіна ; ред.: Н.Г. Майданюк, І.С. Шелестович. – Одеса, 2025. – 192 с.**

До видання увійшли тексти доповідей, прочитаних на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ» (м. Одеса, 22–24 серпня 2024 р.). Представлені публікації містять теоретичні та практичні розробки українських учених, освітян, педагогів, фахівців бібліотек, архівів, музеїв України з актуальних питань охорони, вивчення та популяризації культурної спадщини етнічних спільнот України та багато-національної історико-культурної спадщини; краєзнавчі й історико-біографічні дослідження.

Для фахівців та широкого кола читачів.

Відповідальність за зміст матеріалів, автентичність цитат, вірність посилань несуть автори публікацій.

УДК 008:39](477)(06)

ISBN

© ОННБ, 2025

© Автори статей, 2025

© І. М. Свістунова, обкладинка, 2025

КРУГЛИЙ СТІЛ «ЕТНІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ОДЕЩИНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ»

Організатори заходу – Міністерство культури та інформаційної політики України, Департамент культури, національностей, релігій та охорони культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації, Державна служба України з питань етнополітики та свободи совісті, Одеська національна наукова бібліотека.

Круглий стіл мав за мету сприяти глибшому розумінню етнічної різноманітності України, стимулювати зміцнення міжетнічної взаємодії та допомогти у формуванні політики, що підтримує мирне та гармонійне співіснування різних етнічних груп у нашій державі.

Під час засідання обговорювалися важливі питання, пов'язані з етнокультурним розвитком України в умовах воєнного стану, збереженням і популяризацією культурних традицій різних народів, що проживають в Україні, та інтеграцією етнічних культур у загальноукраїнський культурний простір.

Ярослава РІЗНИКОВА, заступник директора Департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини – начальник управління культури, національностей та релігій Одеської обласної державної адміністрації, заслужений працівник культури України, яка модерувала зустріч, розпочала свій виступ зі слів подяки колективу Одеської національної наукової бібліотеки за велику увагу до теми етнічності, культури й охорони культурної спадщини: «Сьогодні звернення до цієї теми є дуже виправданим, дуже актуальним і дуже важливим. Назва нашого заходу «Етнічна різноманітність Одещини: регіональні особливості та загальноукраїнський контекст». Ми будемо говорити про успішні практики збереження цих культурних особливостей, а також про можливості та перспективи нашого взаємного розвитку та руху вперед. Буде дуже доречно, якщо ми разом зможемо сформулювати певні пропозиції для вдосконалення вже існуючих практик чи сформулювати якісь ідеї нових заходів, які б давали змогу гармонізувати інтереси представників різних національностей, які проживають на теренах нашої України, з інтересами загальнодержавними».

Катерина Орлюк, начальник відділу соціокультурного розвитку регіонів Управління соціокультурного розвитку Міністерства культури та інформаційної політики України:

– Міністерство культури та інформаційної політики України забезпечує формування політики у сфері культури, збереження культурної спадщини, державної мовної політики та низку інших функцій. Усе перелічене має стосунок до питань, пов'язаних з етноспільнотами та корінними народами. 2018 року, для сприяння творчим ініціативам, було створено Український культурний фонд. Держава виділяє кошти для підтримки митців і культурних проєктів. Для нас важливо, насамперед, щоб ці проєкти були креативними, якісними й актуальними. Коли йдеться про культурну спадщину України – археологічні та архітектурні пам'ятки, документальну спадщину, культурні цінності, які зберігаються в архівах, бібліотеках та музеях, ми маємо на увазі як спадщину українського народу, так і тих національностей, які проживають в Україні. Усе сукупно – це наше спільне надбання, яким ми пишаємося. Міністерство створює нормативно-правову базу, щоб усе це охороняти та формувати механізми для того, щоб наша спадщина зберігалася і примножувалася.

Віктор КОВРЕЙ, начальник відділу етнополітики Державної служби України з питань етнополітики та свободи совісті, член Експертної ради з питань етнополітики, поінформував учасників зібрання про основні документи, які наразі готує його відомство, та громадське обговорення Концепції державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті», яке проводилося ДЕСС у контексті розроблення правових механізмів імплементації Закону України «Про національні меншини (спільноти) України». Законодавство у сфері етнополітики змінюється і насичується новими сенсами, новими концептами. З'явилися нові нормативні акти, які регулюють нашу взаємну діяльність і будуть опрацьовуватися на теренах різних регіонів України, зокрема нашої поліетнічної Одещини.

В'ячеслав КУШНІР, доктор історичних наук, професор, декан факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, очільник Одеського етнологічного товариства та ГО «Міжнародний центр по роботі з українцями за кордоном»:

– Багатокультурність нашої Одещини – це унікальний історичний феномен. Наші гості та й ми самі дивуємося і пишаємося, проте виникає логічне запитання: «А що далі?». Ми незалежна держава, тому одне з найголовніших наших завдань – це консолідація суспіль-

ства, інтеграція етносів в український національний простір. Виникає питання: «Як це робити?». Для цього треба розуміти сам процес: «А що таке інтеграція?» Як розуміють національну єдність, насамперед, пересічні представники національно-етнічних груп? Адже якщо є розуміння – то буде якась дія і навпаки. Отже, наше з вами завдання – пояснювати цим людям, що ми маємо на увазі під загальнонаціональною єдністю. Пересічному громадянину не підходять пояснення в академічному стилі. Загальнонаціональна єдність – це те, що потрібно абсолютно всім нам, незалежно від національності. Потрібна сильна держава, яка зможе долати виклики, потрібне виконання законів держави усіма громадянами, і тоді всьому українському суспільству буде добре. Має бути визначений предмет дискусії. Євроінтеграційний поступ – вхідження України в Євросоюз – це те, що потрібно нам усім, незалежно від національності. Тут, насамперед, необхідно адаптувати наше правове поле до загальноєвропейського законодавства. Етнічна група може брати участь у цих процесах як суб'єкт. І насамкінець: не вимагайте від когось, не перекладайте ні на кого, зробімо те, що кожен з нас повинен зробити.

Тетяна СТАНЄВА, краєзнавець, культурний діяч та організатор Міжнародного етнографічного кінофестивалю «ОКО»:

– За роки української незалежності не було створено українського інформаційного простору. І влада нічого не робила, щоб українська Бессарабія стала українською ментально, а не тільки географічно. Я вже вивчала українську мову в школі, але у людей старших у голові якщо не вата, то повна мішанина, джерелом інформації для них було російське супутникове ТБ, а тепер Ютюб. Я порушую ці питання в Києві: коли ми звернемо на це увагу на державному рівні, чому ми не працюємо на випередження? Окрім зросійщення цього краю російською пропагандою, російська окупаційна війна почалася з інформаційної війни. А туди, де програно інформаційну війну, приходять російські танки. Ми втрачаємо території, втрачаємо людей, бо ніхто не боровся за мізки цих людей. Не було б ждунів, якби ми з ними боролись українським культурним продуктом. Це мій біль. Цій справі я присвятила своє життя. Я не хочу втратити свій дім, як це сталося з моїми друзями – кримськими татарами. Для мене дім – це не стіни й вікно, це – етнічні болгари, які в Україні відчувають себе більшими болгарами, ніж у Болгарії, це я кажу як людина, яка це чітко собі усвідомлює, і це не лише моє враження. Важко переоцінити культурну дипломатію, яку утверджують етнічні меншини в тих країнах,

звідки вони походять. У Болгарії дуже розділене суспільство. Там є проросійські партії і є просто обмануті антиукраїнською пропагандою люди, вони діють дуже агресивно. Але ті, хто підтримує Україну, так само є доволі активними, вони готові платити своєю копійкою за можливість чути правду від своїх родичів з України. Запит на правду великий, їх довіра до нас дуже велика. Для Болгарії бессарабські українські болгари – дуже важливі. Коли почалася війна, ми показували в Болгарії фільми навіть не про війну, а про нашу розмаїту культуру, про Південь України, про Захід, про наш чудовий Схід. Мусили пояснювати елементарні речі, бо вони не відділяють в інформаційному просторі нас, Україну, від росії. Для них все це «Радянський Союз». Ми воюємо не лише за територію, а й за культуру та людську свідомість.

Анастасія СТРЕЛЬЦОВА-НІКОЛЕНКО, член правління Одеського імені А. Міцкевича відділення Співки поляків в Україні:

– Суспільство вже звикло, що ми всі різні, що в кожного з нас є свої потреби, на побутовому рівні проблем не існує. Ми повинні робити акцент на тому, що ми є громадянами України. Так, ми всі є представниками певної національної меншини, маємо свою культуру, яку ми любимо, яку ми розвиваємо, але ми є громадянами України, ми маємо ті самі права та обов'язки, і саме про це ми говоримо. Ми хочемо трішки більше уваги з боку держави. Нам потрібно не лише впроваджувати українську мову в нашому середовищі, але ще й підтримувати нашу рідну мову. Нам потрібно не лише впроваджувати нові підходи до історичної науки в Україні, але ще там десь вписувати інформацію про нас, про національні меншини, про корінні народи. Зараз держава більше повертається обличчям до нас і ми повертаємось до держави, ми розуміємо, що держава має проблеми, пов'язані з війною, з цією російською навалою. Ми так само, як всі інші представники спільнот, – громадяни України і так само є мішенями для росії. Ми так само підтримуємо наш фронт інформаційно. Окрім культурницької ми здійснюємо і волонтерську діяльність. У Польщі є таке хибне враження, що всі поляки з України виїхали до Польщі, що тут поляків майже не лишилося. Але ми залишилися і в Херсонській, і в Миколаївській областях, на Донбасі і по всій Україні. Тому ми показуємо, що ми тут є, ми це показуємо і в Польщі, і в усій Європі. Радянський Союз робив усе, щоб наша культура занепала і зникла (не можна було за тих часів бути поляком, це було небезпечно). Ми боремося за те, щоб поляки відчували приналежність до української політичної нації

і в той же час мали можливість розвивати свою рідну культуру, яка б не була асимільована.

Февзі МАМУТОВ, голова громадської організації «Кримські татари Одещини», депутат Одеської обласної ради VIII скликання:

– Геноцид, який росія вчиняє проти українців, поширюється і на кримських татар, євреїв, ромів та інших, сила України – у згуртованості. Ми бачимо, як під час повномасштабного вторгнення російського агресора у боротьбі проти спільного ворога об'єдналися люди всіх національностей – кожен на своєму місці.

Етнічний діалог у підсумку такого круглого столу може запропонувати перезапустити Раду національностей Одеської області, не виключаючи тих, хто був раніше, але призначивши, переоформивши нових лідерів, і запустити це з новою енергією заради роботи, заради результату.

Павло КОЗЛЕНКО, директор Музею геноциду «Територія пам'яті», кандидат філософських наук, громадський діяч, заслужений працівник культури України:

– Треба робити проекти, які нас об'єднують навколо незалежності України. У 2019 році, коли на болотах сказали, що по Україні ходять «нацисти», я подумав, що треба протидіяти. Ми відкрили в Одесі Музей геноциду. Це перший у Європі Музей геноциду різних народів. Тут про Голодомор в Україні, Голокост євреїв, геноцид ромів, геноцид кримськотатарського народу, геноцид вірменського народу і про події, що відбуваються в нашій країні сьогодні.

2 серпня, у 80-ті роковини геноциду ромів, у Музеї геноциду «Територія пам'яті» відкрилася виставка «Пораймос: забутий геноцид». Про що це? По-перше, про пам'ять, про пам'ять ромського народу, знищеного нацистами у роки Другої світової війни. По-друге, це про геноцид, якого не можна допустити ні для одного із народів. По-третє, виставка показує нам, що відбувається із суспільством, якщо до влади приходять диктатори, маньяки, політичні злочинці. Пам'ятаймо!

Усі разом ми любимо Україну. У нас росте молоде покоління, яке є ще більшими патріотами України, ніж ми. Я впевнений, коли ми всі будемо разом, українці різних національностей, все у нас буде добре!

Валентина ВІТОС, директор Одеського обласного центру української культури, заступник голови Експертної ради з питань нема-

теріальної культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України:

– Знання, вміння, традиції, отримані від своїх попередників у спадок, ми повинні зберегти і передати своїм дітям, щоб вони не загубилися в цьому світі. Саме ці традиції через проекти, на мою думку, є тими місточками, які допомагають людям, які є різними, жити спільно на одній території, плекати свою культуру, поважати культуру сусіда і взаємозбагачуватися. Україна має Національний перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини, до якого внесено багато елементів культури корінних народів і національних спільнот, таких наприклад, як орнамент, кримськотатарський орнамент, та знання про нього; традиція приготування ет аяклак (караїмський пиріжок з м'ясом) з м. Мелітополя; практика та культурний контекст приготування «чіберек» та «янтик» – традиційних страв кримських татар; кавова традиція кримських татар; агир ава ве Кайтарма – традиційний танець кримських татар.

З 11 елементів, які внесені від нашої області, сім представляють національні спільноти Одещини. Ці цифри підкреслюють, що саме нематеріальна спадщина є тим ідентифікатором національного і тим містком, який може слугувати для нашої консолідації.

Світлана БОНДАР, регіональний координатор ГО «Інститут центральноєвропейської стратегії» (ICES):

– Етнічне розмаїття – це цінність, це не наше слабе місце, як намагається показати росія і використати це проти нас. Саме завдяки національним спільнотам у нас є міцна база для євроінтеграції, адже строката етнічна мапа робить нас природною частиною Центральної Європи, і ми знаємо з досвіду наших західних сусідів, що у них національні спільноти відігравали важливу роль у становленні та будівництві держави. Наявність національних спільнот робить Україну не просто сусідом, а близьким сусідом. У ментальності європейців Україна – європейська територія. А представники національних спільнот є нашим містком, є амбасадорами України в державах ЄС. Права нацменшин – це лакмусовий папірець, адже за цим нас будуть оцінювати, наскільки ми є демократичною, відкритою, правовою державою. Національні спільноти збагачують єдину українську політичну націю, яка віддана європейським цінностям. Андрій Любка, очільник нашої організації, український письменник, дуже влучно висловився з цього приводу: «Хто, як не ми, знає, як бути нацменшиною в імперії?».

Ірина БІРЮКОВА, генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України:

– Сьогоднішня зустріч як для нас – організаторів проєкту «Україна: Історія. Культура. Ідентичність», так і для представників бібліотечної сфери є дуже важливою, адже ми сьогодні маємо нагоду привернути увагу до бібліотек як мережевого інституту, який спроможний впроваджувати ці ідеї в життя, бути опорою суспільства та кожної людини. Коли я слухала виступи наших спікерів, то немов приміряла, як би ми засобами бібліотечної роботи вирішували ці завдання. Як вам відомо, бібліотеки Одещини, і України в цілому, розвиваються і мають хороші проєкти, стають поліфункціональними просторами, у яких люди не лише читають, але й зустрічаються, де відбувається комунікаційна активність, бібліотеки стають майданчиками міжкультурної взаємодії та культурної дипломатії: вивчається українська мова, переглядаються фільми, зустрічаються представники етнічних спільнот тощо. Таких прикладів дуже багато. Для нас це і нагода говорити про важливість розвитку цієї інфраструктури. Збереження мережі закладів культури великою мірою залежить від органів місцевого самоврядування. Тому, коли лунають докори, що держава не зробила щось, слід, насамперед, з'ясувати, чиє це питання, чия компетенція? Державою треба вміти користуватися, для цього читаємо Конституцію як посібник користувача державою, звідки дізнаємося, що може і повинна робити державна служба, а що ні. Так само ми, бібліотекарі, маємо запитувати у себе, що ми самі можемо і повинні зробити, щоб вирішити певну проблему. На запитання: «Де нам зустрітися?», «Як нам провести наше національне свято?» є одна відповідь: бібліотеки фінансуються коштом держави та коштами місцевих бюджетів, це місце спільного доступу до ресурсів, до знань, це місце спілкування, тому надзвичайно важливо, щоб ці простори продовжували розвиватися. І організація цієї роботи – завдання бібліотечних працівників.

У заході взяли участь представники національних спільнот, органів місцевої влади, громадських організацій, освітяни та науковці Одещини. Чимало учасників з різних регіонів України брали участь у круглому столі онлайн.

Володимир Генник,
провідний редактор редакційного відділу
Одеської національної наукової бібліотеки